

dr hab. Anetta Borkowska
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Biologiczno-Chemiczny
Instytut Biologii
ul. Świerkowa 20B
15-950 Białystok

Białystok, 20.12.2014 r.

Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz dorobku naukowego, działalności dydaktycznej, popularyzatorskiej oraz współpracy międzynarodowej dr Łukasza Kajtocha

Ocena osiągnięć dr Łukasza Kajtocha została przeprowadzona na podstawie decyzji Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 03.11.2014 oraz dokumentacji przekazanej przez Dyrektora Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie, prof. dr hab. Zbigniewa Bocheńskiego. Otrzymane materiały umożliwiają przeprowadzenie oceny osiągnięć naukowo-badawczych, działalności dydaktycznej, popularyzatorskiej i współpracy międzynarodowej dr Ł. Kajtocha i są zgodne z wymogami Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.).

Sylwetka Habilitanta

Dr Łukasz Kajtoch ukończył studia magisterskie i otrzymał tytuł zawodowy magistra biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2004 roku. W latach 2004-2008 studiował na Międzynarodowym Studium Doktoranckim PAN w Krakowie, wykonując badania do pracy doktorskiej w Instytucie Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN. Tytuł doktora nauk biologicznych uzyskał w tymże instytucie w 2008 roku. Od 2009 roku do chwili obecnej pracuje w Instytucie Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie jako adiunkt. Zainteresowania naukowe Habilitanta dotyczą dwóch kierunków badawczych. Jeden dotyczy filogeografii, genetyki populacyjnej i konserwatorskiej w powiązaniu z badaniami ekologii wybranych grup owadów siedlisk kserotermicznych. Drugi natomiast, skupia się na problemach ochrony, ekologii i genetyki populacyjnej ptaków.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego (w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r.; D. U. Nr 65, poz. 595, z późn.

zm.) dr Łukasz Kajtoch przedstawia osiągnięcie naukowe w postaci jednotematycznego cyklu siedmiu artykułów pod wspólnym tytułem: „Filogeografia, genetyka konserwatorska i ekologia molekularna chrząszczy związanych z reliktowymi i zagrożonymi siedliskami stepowymi w Europie”. Na wstępie warto podkreślić, że:

- 1) wszystkie siedem prac, to najnowsze publikacje z lat 2011-14. Zostały one opublikowane w recenzowanych czasopismach naukowych o zasięgu międzynarodowym, klasyfikowanych w bazie Journal Citation Reports (Journal of Insect Conservation, Folia Biologica, Insect Science, Invertebrate Biology, Insect Conservation and Diversity, Animal Conservation). Sumaryczny IF wszystkich tych prac wynosi 10,98 (punktacja MNiSW – 212 pkt.), co w dziedzinie biologii, którą zajmuje się Habilitant jest wynikiem znaczącym;
- 2) w dwóch pracach dr Łukasz Kajtoch jest jedynym autorem, a w pozostałych pięciu – pierwszym autorem; jego wkład w powstanie publikacji współautorskich według oświadczeń Habilitanta i współautorów to co najmniej 60 procent;
- 3) prace przedstawione w osiągnięciu naukowym stanowią spójną całość pod względem merytorycznym, z zauważalnym doskonaleniem warsztatu naukowego i metodologicznego Habilitanta.

Problematyka poruszana przez Habilitanta w pracach stanowiących osiągnięcie naukowe dotyczy filogeografii i genetyki populacji sześciu gatunków chrząszczy różniących się pod względem cech ekologicznych i biologicznych lecz zasiedlających podobne siedliska stepowe i murawy kserotermiczne Eurazji. Zanikanie naturalnych środowisk i ekstynkcja gatunków to zjawiska związane nie tylko ze zmianami klimatycznymi. Nie bez znaczenia jest tu także działalność człowieka. W Europie najbardziej narażone na zanikanie są właśnie siedliska stepowe i kserotermiczne, i związane z nimi gatunki roślin i zwierząt, gdyż od wieków siedliska te wykorzystywane były pod uprawę i wypas. Podjęcie badań mających na celu poznanie historii gatunków stepowych, zróżnicowania genetycznego obecnie trwających populacji, stopnia ich izolacji genetycznej i siedliskowej jest niezbędną podstawą do planowania kompleksowej ochrony takich zanikających środowisk, w szczególności na terenie Europy Środkowej, w tym Polski. Stąd, już sam fakt podjęcia przez Habilitanta badań w tym zakresie zasługuje na podkreślenie, w szczególności, że bardzo starannie został dobrany zestaw gatunków – modelowych obiektów badawczych, jak i markerów i metod molekularnych. Poznanie zmienności genetycznej populacji zagrożonych gatunków chrząszczy na tle historii kolonizacji siedlisk stepowych w Europie, w połączeniu ze znajomością ich wymagań ekologicznych służy autorowi do postawienia szerszych

biologicznych uogólnień i wyciągnięcia wniosków dotyczących konieczności ich ochrony. Ten nurt genetyki konserwatorskiej jest bardzo silnie akcentowany w niemalże każdej z ośmiu prac.

Za bardzo cenne, niekwestionowane osiągnięcia Habilitanta uzyskane wyżej wymienionym cyklu siedmiu prac, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój dyscypliny naukowej biologii, w myśl art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r.; D. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm. uważam:

1. wyznaczenie na podstawie analizy zmienności różnych klas markerów genetycznych zróżnicowania genetycznego populacji i regionalnych grup populacji gatunków chrząszczy zasiedlających zanikające siedliska stepowe i kserotermiczne oraz wykazanie, iż obserwowana niska zmienność genetyczna jest wynikiem niskiej efektywnej wielkości populacji i ograniczonego poziomu dyspersji, co w konsekwencji prowadzi do zanikania izolowanych populacji (np. *Centricnemus leucogrammus*, *Coraebus elatus*) stając się zagrożeniem dla trwania gatunku;
2. wykazanie, iż powodem niskiej efektywnej wielkości populacji *Centricnemus leucogrammus* czy *Coraebus elatus*, gatunków, które można uznać za najbardziej reprezentatywne gatunki stepowe, były zmiany demograficzne (spadki liczebności), związane z kurczeniem się dostępnych środowisk;
3. wykazanie odrębności genetycznej izolowanych linii filogenetycznych zagrożonych gatunków chrząszczy terenów stepowych i kserotermicznych (np. *Cheilotoma musciformis*, *Crioceris quatuordecimpunctata*) i wskazanie jednostek istotnych ewolucyjnie, które w szczególności powinny podlegać ochronie;
4. odrzucenie hipotezy o powstaniu partenogenezy u ryjkowca *Polydrysus inustus* na drodze hybrydyzacji z gatunkiem *P. pilifer*;
5. na podstawie danych molekularnych, potwierdzenie statusu *Coraebus elatus repletus* z Kaukazu jako podgatunku *Coraebus elatus* oraz odrzucenie hipotezy odrębności systematycznej form ekologicznych tego gatunku z torfowisk i wilgotnych łąk;
6. przetestowanie użyteczności różnych metod molekularnych do identyfikacji składu gatunkowego bazy pokarmowej polifagicznych gatunków chrząszczy (na przykładzie *C. leucogrammus*), wykazanie niedoszacowania liczby gatunków roślin żywicielskich ze względu na niedokładność niektórych metod molekularnych oraz wskazanie metody barkodów roślinnych z użyciem intronu trnL jako najbardziej efektywnej w tego typu badaniach;

7. wykazanie, że dieta polifagicznych chrząszczy, czego przykładem jest *C. leucogrammus*, jest bardzo zmienna w zależności od regionu występowania gatunku, co wskazuje na możliwość istnienia różnych adaptacji ekologicznych genetycznie izolowanych populacji. Poznanie rzeczywistego składu diety gatunków zagrożonych daje większe możliwości planowania skutecznych działań ich ochrony i ochrony ich siedlisk.

Podsumowując, przedstawiony przez Habilitanta zbiór prac, które stanowią podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego stanowi oryginalne osiągnięcie badawcze. Wnosi ono istotny wkład w zrozumienie procesów genetycznych zachodzących w populacjach gatunków zagrożonych i zasiedlających pofragmentowane, zanikające siedliska stepowe i kserotermiczne. Zawarta w nim wielostronna analiza filogeografii, genetyki populacji, ekologii i biologii modelowych gatunków chrząszczy stepowych ma zasadnicze znaczenie dla ochrony gatunkowej nie tylko badanych zagrożonych gatunków koleopterofauny lecz przede wszystkim zanikających w Europie siedlisk stepowych. W mojej opinii wskazane przez dr Łukasza Kajtocha osiągnięcie naukowe w postaci jednotematycznego cyklu siedmiu publikacji spełnia wymogi art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. (D. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) i może być podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego nauk biologicznych w dyscyplinie biologia.

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych

Dorobek naukowy Habilitanta stanowi łącznie 26 publikacji naukowych, autorskich lub współautorskich, opublikowanych w czasopiśmie znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR). Wkład pracy Habilitanta w powstanie tych artykułów jest znaczący, w czternastu z nich jest to co najmniej 50% udziału. Przeglądając przedłożony spis publikacji widać wyraźne dwa kierunki badawcze, z pozoru bardzo różne. Jeden, jak pisze sam autor, jest „związany z ewolucją i ekologią molekularną oraz genetyką konserwatorską owadów”, drugi – dotyczy „faunistyki, ekologii i biologii konserwatorskiej ptaków”.

Jednym z interesujących aspektów badań Habilitanta, który można zaliczyć do pierwszego nurtu była zmienność genetyczna kserotermicznych chrząszczy *Polydrusus inustus* i *Centricnemus leucogrammus* w bardzo szeroko przeanalizowanym aspekcie filogenetycznym (Kajtoch *et al.* 2009 Eur J Entomol 106: 325–334). Praca powstała na podstawie badań prowadzonych w ramach pracy doktorskiej lecz stanowi bardzo ważne uzupełnienie publikacji wskazanych jako osiągnięcie naukowe. Kolejne, moim zdaniem, znaczące prace dotyczą mechanizmów specjacji i rewizji taksonomicznych wybranych grup

pluskwiaków (Maryańska-Nadachowska *et al.* 2012 Syst Entomol 37: 55–64; Wieczorek & Kajtoch 2011 Syst Entomol 36: 164–174; Guglielmino *et al.* 2014 Zool Anz 253: 283–308) oraz molekularnej identyfikacji mieszańców między dwoma gatunkami dzięciołów *Dendrocopus major* i *D. syriacus* (Michalczuk *et al.* 2014 J Ornith).

W obu nurtach badawczych zauważalna jest cecha wspólna – celem nadrzędnym w większości prac wydaje się być wykorzystanie uzyskanych wyników jako naukowych podstaw planowania ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk. Umiejętności stosowania różnorodnych technik molekularnych Habilitant zaczyna także wykorzystywać w badaniach dotyczących ptaków, choć ten kierunek badawczy rozwinięty jest szerzej w opublikowanych monografiach i artykułach spoza bazy JCR. Dr Łukasz Kajtoch jest autorem lub współautorem 19 publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych, które nie są notowane w bazie JCR choć punktowane przez MNiSW (łącznie 75 pkt.). Pomimo, że są wśród nich także pozycje popularnonaukowe, ta część osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta zwraca uwagę. Autor ma także znaczący wkład w opracowanie dokumentacji prac badawczych i powstanie ekspertyz dotyczących wpływu przekształceń dolin rzecznych na ptaki i ich ochronę, wyznaczania siedlisk ptasich w obszarach Natura 2000 czy ostoi ptaków w Polsce o znaczeniu międzynarodowym.

Sumaryczny IF prac opublikowanych przez dr Łukasza Kajtocha i znajdujących się w bazie JCR wynosi 40,887 (753 pkt. MNiSW), w tym IF = 10,98 (212 pkt. MNiSW) dla publikacji wskazanych jako osiągnięcie naukowe. Jest to wartość bardzo dobra jak na reprezentowaną przez Habilitanta dziedzinę, o czym świadczy bliska 30. średnia liczba punktów MNiSW w przeliczeniu na jedną pracę. Oddźwięk naukowy prac nie jest może zbyt wysoki (68 cytacji, indeks Hirscha 5) lecz ma to związek z opublikowaniem w ostatnich trzech latach ponad połowy z wymienionych prac.

Na uwagę zasługuje także umiejętność pozyskiwania środków finansowych na prowadzenie badań naukowych. Dr Łukasz Kajtoch aktywnie uczestniczył w jedenastu projektach finansowanych z różnych źródeł (NCN, MNiSW, KBN), początkowo jako wykonawca. Kierował lub nadal kieruje czterema projektami. Posiada więc doświadczenie nie tylko w planowaniu badań i pozyskiwaniu funduszy na ich realizację lecz także w kierowaniu zespołami badawczymi.

Wyniki swoich badań dr Łukasz Kajtoch prezentował na ośmiu konferencjach międzynarodowych jako referaty (5 wystąpień) i postery (7 wystąpień). Udział Habilitanta w krajowych konferencjach naukowych także jest zauważalny. Był on współautorem czterech prezentacji ustnych oraz dwóch plakatów. Jego działalność naukowa doceniona została już

podczas studiów (dwukrotne Stypendium Ministra Edukacji i Sportu), w okresie późniejszym – przez Polską Akademię Nauk (wyróżnienie Wydziału II Nauk Biologicznych i Rolniczych).

Podsumowując, przedstawiony dorobek naukowy dr Łukasza Kajtocha wskazuje na jego dużą aktywność naukową, w szczególności o okresie ostatnich 3 lat. Biorąc pod uwagę wszystkie kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych przedstawione w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku rezultaty działalności naukowo-badawczej Habilitanta oceniam wysoko i uważam, że są one wystarczające do uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

Dr Łukasz Kajtoch, ze względu na pracę w jednostce naukowej jaką jest Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie ma mniejsze doświadczenie dydaktyczne niż adiunkci zatrudnieni na uniwersytetach. Niemniej jednak, sprawował on opiekę nad studentami oraz prowadził wykład w ramach Akademii Ochrony Przyrody organizowanej przez Instytut Ochrony Przyrody PAN, a obecnie prowadzi wykłady dla doktorantów Międzynarodowego Studium Doktoranckiego PAN w Krakowie. Jest bardzo czynnie zaangażowany w kształcenie doktorantów jako opiekun pomocniczy i promotor pomocniczy w macierzystej jednostce oraz na Uniwersytecie Śląskim. Prace doktorskie, nad którymi sprawuje opiekę dotyczą zarówno zagadnień z genetyki populacji i systematyki owadów jak i ekologii ptaków.

Ważnym elementem działalności współczesnego badacza jest jego działalność popularyzatorska na łamach prasy jak i dzielenie się wiedzą jako ekspert. Na tym polu zaangażowanie Habilitanta jest bardzo widoczne. Na dorobek popularyzatorski składa się kilkanaście polskojęzycznych artykułów opublikowanych w takich czasopismach jak *Chrońmy Przyrodę Ojczyzn*, *Kulon*, *Notatki Ornitologiczne* czy *Studia Chiropterologica*. Dr Łukasz Kajtoch działa bardzo aktywnie na rzecz ochrony przyrody w Polsce. Jest współautorem trzech opracowań zbiorowych o charakterze ekspertyz. Wykonał też samodzielnie lub w zespole siedem ekspertyz i raportów dotyczących ochrony siedlisk, gatunków czy oceny oddziaływań planowanej infrastruktury na środowisko. Brał udział w pracy zespołów eksperckich powołanych przy Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie. Był członkiem Towarzystwa Przyrodniczego „Bocian”, obecnie jest członkiem Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków.

Ważnym elementem działalności dr Ł. Kajtocha jest także współpraca międzynarodowa. Oprócz czynnego udziału w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych, w formie wystąpień ustnych, posterów i udziału w ich organizacji (VII Sympozjum Polskiego Towarzystwa Taksonomicznego), Habilitant współpracuje z wieloma naukowcami z kraju (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Badawczy Leśnictwa z Białowieży, Uniwersytet Opolski, Instytut Ochrony Przyrody PAN, MiIZ PAN i inne) i z zagranicy (Uniwersytet Komeński na Słowacji, Instytut Zoologiczny Rosyjskiej Akademii Nauk). Współpracę prowadzi w ramach wspólnych projektów badawczych a jej wynikiem są publikacje naukowe. Ponadto, w ramach współpracy naukowej Habilitant wyjechał do Molecular Biology Institute CSIC w Barcelonie, Hiszpania oraz trzykrotnie do Muzeum Przyrodniczego Ukraińskiej Akademii Nauk w Lwowie, Ukraina. Od bieżącego roku jest redaktorem pomocniczym czasopisma *Frontiers in Ecology and Evolution* oraz członkiem rady redakcyjnej *Polish Journal of Ecology*. Wszystkie te działania, w mojej opinii, składają się na obraz bardzo aktywnego pracownika naukowego, umiającego współpracować w zespołach badawczych, także międzynarodowych, czynnie uczestniczyć w zespołach eksperckich, kształcić doktorantów oraz popularyzować wiedzę naukową.

Wniosek końcowy

Pozytywnie oceniam całokształt osiągnięć naukowo-badawczych dr Łukasza Kajtocha, w tym wskazane przez Habilitanta osiągnięcie naukowe w postaci jednotematycznego cyklu siedmiu publikacji pt. „Filogeografia, genetyka konserwatorska i ekologia molekularna chrząszczy związanych z reliktowymi i zagrożonymi siedliskami stepowymi w Europie”. W mojej opinii zarówno osiągnięcie naukowe jak i pozostały dorobek publikacyjny stanowią istotny wkład Habilitanta w rozwój nauk biologicznych i spełniają wymogi stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego. Umiejętność współpracy w zespołach badawczych, działalność dydaktyczna, popularyzatorska, a w szczególności aktywność w zespołach eksperckich pozwalają scharakteryzować dr Łukasza Kajtocha jako samodzielnego, dojrzałego naukowca, o niezwykle wnikliwym spojrzeniu na problemy ochrony różnorodności biologicznej i ginących siedlisk. Z pełnym przekonaniem popieram wniosek dr Łukasza Kajtocha o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk biologicznych w dyscyplinie biologia.

A. Borhoma